

Un model insostenible

Yayo Herrero

Madrid, Espanya

La humanitat es troba en una **cruïlla**, i el que avui està en crisi són les pròpies bases materials que sostenen la vida, amenaçades per la forma d'organització econòmica, social i política que han desenvolupat i imposat les societats occidentals.

Les diverses manifestacions d'aquesta crisi civilitzatòria –risc ecològic, dificultats per a la reproducció social i aprofundiment de les desigualtats– estan interconnectades i apunten a un **conflicte sistèmic**. Estem en situació d'emergència planetària, perquè allò que està amenaçat és la supervivència en condicions dignes de les majories socials.

Els humans som radicalment ecodependents. Tot el que necessitem per mantenir la vida i satisfer les nostres necessitats materials procedeix de la natura, sobre la base d'un planeta físicament limitat. Assumir aquests límits físics, implica inevitablement comprendre que res, absolutament res, pot pretendre créixer de forma il·limitada.

Però a més, els humans som també éssers interdependents. Durant tota la vida, però sobretot en alguns moments del cicle vital (infància, vellesa, diversitat funcional, malaltia, etc.) les persones no podríem sobreviure si no fos perquè altres persones dediquen temps de treball a cuidar-nos.

El sistema econòmic capitalista i tot el muntatge cultural que l'acompanya s'han desenvolupat en oposició a les relacions d'ecodependència i interdependència. El règim del capital ignora l'existència de límits físics en el planeta, i amaga i explota els temps necessaris per a la reproducció social quotidiana, que són assignats majoritàriament a les dones. L'economia capitalista creix a costa de la destrucció del que precisament necessitem per sobreviure. Es basa en una creença tan il·lusa com perillosa: que els individus som autònoms respecte de la natura i la resta de persones.

Podríem preguntar-nos com s'ha arribat a construir aquesta forma d'organitzar l'economia que pot dir-se que ha declarat la guerra a la vida... Els imaginaris que poblen la ciència econòmica hegemònica estan plens de mites. Sostenen que només té valor econòmic allò que es pot mesurar en termes econòmics, ignorant tot el que, essent imprescindible per a la vida, no es pot expressar amb la mesura del diner. La pol·linització, el cicle de l'aigua, parir, o la cura dels ancians, per exemple, desapareixen de les seves anàlisis econòmiques.

Se celebra el creixement econòmic per si mateix, sense que sigui capaç de discriminar si ho aconseguim produint béns o serveis socialment necessaris, o artefactes socialment indesitjables a costa de destruir i esgotar materials finits o de danyar la capacitat regenerativa de la natura.

Fa tot just dos segles que estem funcionant sota aquesta lògica, i s'ha generat un profund declivi de l'energia fòssil i de molts materials sense els quals no es concep el metabolisme econòmic global; el canvi climàtic amenaça amb expulsar de la biosfera una bona part del món viu, inclosa l'espècie humana; i hi ha una profunda crisi de reproducció social i un aprofundiment de les desigualtats entre les persones en tots els eixos de dominació.

El capitalisme s'ha mostrat incapaç de satisfer les necessitats vitals de la major part de la població. En el seu metabolisme econòmic predomina el canibalisme: sectors socials privilegiats porten un estil de vida i de consum que només és possible explotant la classe obrera i confiscant una quantitat ingent de feina que realitzen les dones en l'espai invisible de les llars, i metabolitzant acceleradament boscos, rius, sòls i minerals.

La desigualtat ha crescut de forma alarmant en les anomenades societats del benestar: bona part de la població es va enfonsant en la precarietat i milions de persones es troben en situació d'exclusió: ja no compten ni són vistes.

Existeix un important **atur estructural** i l'economia es mostra incapaç de crear ocupació sota les mateixes lògiques productives amb les quals es va crear en els moments de bonança. S'ha produït un procés de fragilització del dret al treball. Moltes persones ocupades són treballadors pobres. L'ocupació, base sobre la qual es construïen les societats occidentals del benestar, ja no és capaç de protegir de la pobresa i l'exclusió. El treball ja no garanteix drets.

La pèrdua massiva d'ocupació i la seva precarització, s'ha vist acompanyada d'un progressiu **desmantellament dels serveis públics**.

Aquesta situació provoca un aprofundiment de les desigualtats entre homes i dones. En posar els recursos que es destinaven als sistemes de protecció social al servei de la regeneració de les taxes de guany del capital, tot allò que es protegia, passa a ser desatès i són les famílies les que han de fer-se càrrec de resoldre la precarietat vital.

Desposseïts de drets i protecció social, a molts éssers humans només els queda el coixí familiar per intentar eludir l'exclusió. I dins de les llars, en què predominen les **relacions patriarcals i desiguals**. Són les dones les que en major mesura carreguen amb les tasques que es deixen de cobrir amb els recursos públics. Són, degut a la divisió sexual del treball a les societats patriarcals, les que tenen més dificultats per accedir als recursos bàsics.

Ens trobem aleshores davant d'un model de relacions desiguals i deslegitimades, tant per impossibilitat de generar vida digna per a les majories, com per la incapacitat d'ajustar-se als límits del planeta.

Algunes qüestions ineludibles

La primera és la necessitat d'**assumir l'inevitable decreixement** de l'esfera material de l'economia: la humanitat, vulgui o no vulgui, viurà amb menys energia i materials. No és pas una opció, és una dada de partida. Es decreixerà materialment per les bones (de forma planificada, democràtica i justa) o per les males (a costa dels que sustenten el poder econòmic i/o militar sostenint el seu estil de vida material a base de l'expulsió i precarietat de molta gent que no podrà accedir als mínims materials d'existència digna).

La segona és el radical **repartiment de la riquesa i de les obligacions**. Si tenim un planeta amb recursos limitats, que a més estan parcialment degradats i són decreixents, l'única possibilitat de justícia és la distribució de la riquesa. Lluitar contra la pobresa és el mateix que lluitar contra l'acumulació de la riquesa. Serà obligat, aleshores, desacralitzar i qüestionar la legitimitat d'una propietat lligada a l'acumulació que impedeix una vida decent per a moltes persones. En el terreny de les obligacions, per una part la suficiència material haurà de tenir una dimensió normativa que posi límits als excessos, i per l'altra, s'hauran de repartir les feines derivades de la interdependència: les cures les hauran de realitzar tant homes com dones en pla d'igualtat.

La tercera és que aquesta transició **no serà senzilla ni es podrà realitzar sense conflicte**. ¿Seria possible afrontar aquest canvi sense que els

poderosos i rics se sentin amenaçats per les solucions que permetin resoldre la crisi civilitzatòria? ¿Poden mantenir-se els privilegis de les elits alhora que es garanteix una vida decent a les majories socials i s'assegura la sostenibilitat ecològica? Òbviament, no.

Per tant, ens trobem en un terreny de disputa. Disputa de l'**hegemonia econòmica** (amb el repte de dissenyar un model productiu que s'ajusti a la biocapacitat de la terra i minimitzi les desigualtats econòmiques i patriarcal), disputa de l'**hegemonia política** (per aconseguir una organització democràtica que desbanqui els mercats com a epicentre i situï en el centre una vida bona) i disputa de l'**hegemonia cultural**.

I és aquest darrer terreny de disputa el que ens sembla **crucial**. El sistema de vida ecocida i injust contra el que avui confrontem, només es pot perpetuar perquè compta amb la complicitat inconscient de les majories, perquè ha aconseguit que la gent miri amb els mateixos ulls de qui l'oprimeix. Ha aconseguit que les persones facin seves les nocions de progrés, riquesa, propietat, llibertat o jerarquia que són imprescindibles per al manteniment del règim. Fer-se conscient de l'ecodependència i la interdependència és condició necessària per aconseguir canviar. Necessitem rearmar-nos culturalment.

En aquest camí, els debats i avenços sobre el **bon viure** que aporten els pobles llatinoamericans constitueixen una referència imprescindible. El tractament que les seves noves constitucions donen a la natura com a subjecte de dret, els drets comunitaris o la lògica dels comuns han d'alimentar les lluites que s'estan produint en el Nord Global. Es tracta de fer créixer un moviment global que freni la dinàmica extractivista (natural i social) i l'expulsió massiva de persones, i que impulsi i exigeixi als governs que ja estan en aquest camí, i que tregui de les institucions als qui segueixen en la lògica del biocidi. Ja és qüestió de supervivència.